

EDUCACIÓ I NACIÓ

Octavi Fullat

Universitat Autònoma de Barcelona

Si la paraula *educació* designa, com a mínim, el conjunt d'activitats amb les quals un grup humà assegura que tots els seus membres adquireixin l'experiència social acumulada històricament i organitzada culturalment —concepció minimalista de Durkheim—, resulta que hi haurà tantes educacions com experiències socials acumulades al llarg de la història i com diversitat de grups. Un grup amb experiència pròpia, haurà de tenir també una educació singular i distintiva.

Vivim no pas en solitari sinó en grup. Ara bé, no sempre que ens trobem agrupats és per la mateixa causa. De grup, en constitueixen els esposos, i també formen un grup aquells qui es troben dins d'un mateix autobús. En grup estan els del mateix partit polític i tots els qui viuen sotmesos al mateix Estat. Diversitat a balquena. Tot i així, que els homes visquin sempre en grup m'obliga a pensar, d'antuvi, que la categoria de «el social» configura la peripècia de l'ésser humà. «El social» coneix dos extrems —amb la qual cosa posem un cert ordre dins l'aparent caos agrupatiu—. Un dels extrems corre vers l'àmbit *del privat* sense caure en l'individu solitari, ja que si així fos saltariem fora de «el social». L'altre extrem es dirigeix cap a la *cosa pública*. «El social», doncs, està tens entre el *privat* i el *públic*. La «família» pertany al social-privat mentre que la «Nació» i l'«Estat» es troben ubicats en l'àmbit del social-públic. La «Pàtria» és el pont, construït amb material afectiu, que enllaça *el privat* amb *el públic* dins de «el social».

Els anglesos tenen el mot *Fatherland* per a designar la «Pàtria»; els alemanys empen *Vaterland* amb la mateixa finalitat. *Patria terra* deien els antics llatins. No sembla gens fora de lloc entendre la «Pàtria» com la terra dels nostres pares, dels nostres avantpassats, dels nostres morts. La «Pàtria» coneguda d'aquesta faisó, com a carnalitat afectiva, resulta imprecisa igual que tot el que fa referència a la cardíaca, però alguna cosa hi queda apuntada ja que la «Pàtria» frueix de la intimitat de la família d'una banda i per l'altra s'obre al públic de la «Nació» i de l'«Estat».

La «família» descansa sobre la *unió sexual*; la «Nació», en canvi, com tot el que és social públic —no-polític—, s'abeura en la simpatia. La «Pàtria» rep la carícia d'ambdues fonts. Mentre la unitat de la «Pàtria» és afectiva, la unitat de la «Nació» és fruit de la història. Diversos condicionants internen en el fet nacional; n'hi ha que vénen donats, imposats, com la geografia, l'economia, la raça, la religió, l'idioma —no cal qui hi siguin tots perquè hi hagi «Nació»—; l'últim condicionant és la *voluntat*, el fet de voler ser «Nació». Aquesta es defineix, doncs, com a unitat social pública no política, en part imposada i en part volguda.

L'«Estat» és una unitat política —ni afectiva, ni històrica—; és el social-públic eminentment polític. No cal que coincideixi territorialment ni amb la Nació ni amb la Pàtria. La seva existència concreta és deguda a alguns dels condicionaments següents: a la força o a la dinastia o a la federació o a la decisió col·lectiva, essent-ne, emperò, l'última font la força. No es pot tenir idea d'«Estat» sense posseir idea de *poder* —*poder* és la capacitat d'intervenir a voluntat en la conducta d'altri—. Estem *subjectes* a un Estat; *ens abracem* en una Nació. La primera llaçada és vertical; aquesta segona és horitzontal. L'Estat és *de fet* el poder incondicional de forçar.

Des de les precedents definicions s'entenen els següents enunciat: sota un únic Estat espanyol hi ha moltes pàtries i quatre nacions com a mínim —la castellana, la catalana, la basca i la gallega—. La nació kurda és repartida entre els Estats de Turquia, l'Irak, l'Iran i Síria. L'Estat soviètic abraça 66 nacionalitats, talment com l'Estat belga en conté dues. La nació jueva abans de formar-se l'Estat d'Israel, el 1948, no gaudia de pàtria i mancava també d'Estat.

Des del mot llatí *natio* —de *nasci*, néixer—, gent o poble, fins als estudis que es realitzen a partir dels segles XVIII i XIX, el significat *nació* ha conegut diversos sentits semàntics. La Revolució Francesa i les posteriors guerres napoleòniques van forjar nous conceptes de nació. Entre la línia interpretativa francesa, iniciada amb Renan, i la línia romàntica dels alemanys —Fichte, Hegel, Herder—, m'inclino per la primera pel fet de ser menys romàntica i més històrica. Renan entengué que a part de les dades de raça, llengua, religió, comunitat d'interessos i geografia, calia comptar, a més, amb la decisió de tirar endavant tot un programa col·lectiu. La nació esdevé així un plebiscit quotidià; el dia que aquest prebiscit falta, desapareix la nació. La nació deixa de ser una essència eterna per a mudar-se en un fenomen històric. Ja uns quants anys abans, John Stuart Mill havia definit la nació com un grup humà vinculat per la solidaritat fàctica.

Cap procés educador no pot esquivar la dimensió social de l'home. Però, quin aspecte del social cal valorar més?, la fraternitat de la nació o bé la força estatal?. No em refereixo a allò que triomfarà en el pla dels fets —que serà, evidentment, l'Estat—, sinó a allò que seria bo i bell que guanyés

—que fóra la Nació—. Als perdedors encara no se'ns ha negat el dret a protestar.

La paraula —*logos, verbum*— tipifica l'espècie humana. La paraula és un signe, o, millor, símbol, que es troba en lloc de la cosa. Quan és verb, predica; quan és adjectiu esclareix; quan és substantiu, representa. L'home s'ostenta a si mateix mitjançant la paraula. I què manifesta el vocable?: és un «so-signe» que palesa la necessitat de comunicació i alhora s'empra com a instrument per assajar aquesta comunicació. La paraula assenyala les possibilitats i els camins de l'home; entre aquests darrers sobresurten el diàleg i la conversa que impliquen departir amb vista a l'hermenèutica del mateix fenomen humà. La paraula és comprensió de la paraula, entesa com a disposició originària de l'home a fi d'anunciar-se a un altre ésser humà. Amb la veu portem la paraula a la resta, bevem la paraula de tercers, mantenim la paraula donada als altres: ens comuniquem de paraula.

Quan el llenguatge passa a ser objecte d'estudi, s'altera en cosa abstracta, es cosifica i es torna inhumà. Ha deixat d'ésser útil per a la comunicació, per al contagi i per al tracte. Quan la paraula humana, en canvi, no es desprèn del parlant, a més de funcions informatives exerceix oficis apel·latius i operativo-informatius. L'emoció del locutor és essencial a la veu humana. La paraula es fa realitat en el diàleg i pressuposa una comunitat que sosté els símbols lingüístics. No existeix cap agrupació d'homes despullada del verb; aquest tampoc no té vida allí on no hi ha contacte humà. Dos enamorats, un parlament polític, una litúrgia eclesial o la *nació*, resulten impensables sense la força del llenguatge. I resulta que parlem idiomes concrets: català, anglès, rus...

A voltes, la paraula també arruïna la unió i la reciprocitat, però aquesta negació només resulta possible perquè, d'antuvi, el verb agrupa i uneix. L'excomunió, política i religiosa, pot donar-se únicament si abans hi ha hagut comunió. L'intercanvi lingüístic ocasiona, per si mateix, abraçada. La *nació* té la seva arrel i el seu inici en el succés de la parla; d'ella prové directament abans de veure's corrompuda de manera fatal pel poder polític. Una parla catalana fa sospitar una nació catalana. La nació realitza en la seva puresa impossible el projecte humà derivat de la *paraula*. Històricament la nació ha anat modificant-se, però ja mai no ha existit en puritat i donzellesa perquè la perversió i el desafur operats sobre el llenguatge pel domini polític han pertorbat totes les formes històriques nacionals. I donat que el quefer polític és constitutiu de la història humana, no és previsible que la nació es presenti mai en la seva absoluta originalitat, en cap de les seves possibles figures. Sempre farà la seva aparició de manera polititzada. D'ordinari, els pedagogs han defensat una tasca educant al servei d'aquesta nació real —i no pas de la ideal—, sempre barrejada amb l'aspecte polític que defrauda la paraula.

La nació té la seva deu en el fet de la parla. Quan la parla és el català resulta oportú sospitar la possibilitat de la nació catalana. La força política corromp la puresa originària del fenomen nacional, encara que es tracti de la nació castellana. L'horitzontalitat de la nació queda pertorbada per la verticalitat estatal. Les figures nacionals possibles s'han fet políticament històriques perdent, així, la seva entitat prístina o ideal. Els pedagogs treballen ordinàriament amb les nacions històriques sense assabentar-se que la crítica que es pot fer a aquestes només és possible des d'una nació ideal. La nació que va sorgir a França després del decenni 1789-1799 fou l'«Estat-nació» objectivat a l'Assemblea que representa el poble. En això Sieyès va triomfar sobre Rousseau i sobre Robespierre que fundaven la sobirania sobre el contracte social, directament damunt el poble. Ben aviat, també, va acabar guanyant la concepció prussiana d'Estat, heretada de Hegel. Aquí l'Estat no emana ja de la Nació, sinó que s'hi planta al davant.

Les formes embrionàries i impol·lutes de la nacionalitat cal buscar-les en la configuració prístina del social. La consciència comuna de grup en una primitiva civilització oral —consciència adquirida per la relació i reforçada per estereotips idiomàtics: màximes, cants, dites, narracions..., alguns dels quals aviat adquiriran caràcter sacre— serà, l'esmentada consciència col·lectiva, un constitutiu essencial de la nació. Els déus col·locats al vèrtex de la piràmide social asseguren l'autenticitat, la concòrdia i la coincidència del col·lectiu. La poèsia —recitada, cantada i ballada— no és primordialment un quefer artístic, sinó un mecanisme que assegura la coherència i la conservació del poble, o voluntat col·lectiva de continuar essent com a tal poble. El clergue i el trobador són peces fonamentals de la societat primitiva; sense ells aquesta societat perdria la consciència de la seva identitat. Aitals situacions socials allunyades ens permeten descobrir les peces fonamentals d'*allò nacional* tal com se'l viurà en la contemporaneïtat, peces que són: la consciència col·lectiva participada, l'idioma, la religió, el folklore, l'art, l'acceptació de la pròpia història, la decisió de sobreviure en l'esdevenidor..., etc.

L'individu adquireix paulatinament consciència de pertànyer a grups socials concrets enfront d'altres grups. Per integracions successives —família, poble o barri, comarca...— s'aconsegueix la consciència nacional. Cada integració implica les seves exclusions. Pertànyer a aquesta nació comporta no pertànyer a d'altres. La rivalitat reforça el sentiment d'identitat i de pertinença. Els conflictes interns a una nació —lluita de classes, de sexes, d'edats, d'interessos polítics o d'altres— no suprimeixen la consciència nacional. Hi ha vegades que un grup en conflicte intenta posseir l'exclusiva del nacionalisme; tampoc aquest fet no elimina la consciència col·lectiva, si és que n'hi ha. Totes aquestes lluites es desenvolupen dins del marc nacional.

La nació en la forma com es configurarà a partir de la Revolució Francesa recollirà les mateixes línies de força que emmotllaren les societats més

fontals i primàries. Haurà perdut, no obstant això, la virginitat quasi total d'aquells grups per trobar-se irremeiablement maculada pel poder estatal. Ja no serà possible, en el terreny dels fets, distanciar el fet nacional del domini polític. Aquest fet agreuja considerablement la feina educativa en la mesura en què la tasca educadora hauria d'estar al servei de la Nació i no pas de l'Estat.

La Revolució Francesa abraça els esdeveniments que se succeeixen entre el 1788 i el 1799; es canvien les estructures socials, polítiques, jurídiques i religioses de França, posant punt final a l'*Ancien Régime*. Fou una *revolució nacional burgesa* que va establir noves idees i institucions capaces de proporcionar puixança a l'economia capitalista. La proclamació de la república, el 2 de setembre, per part de la Convenció Nacional, inaugurava una nova modalitat de *nació*. Ja no hi ha súbdits ni terres del rei; tots són ciutadans de la nació francesa i el territori passa a ser territori nacional. El cop d'Estat del 18 Brumari —9 de novembre del 1799— donà el poder a Napoleó I. Aquest instituí un poder dictatorial, però preservà les conquestes burgeses de la revolució: abolició del feudalisme, llibertat, igualtat civil encara que no econòmica i social, i *sobirania nacional*. La nació era una realitat sociològica polititzada per l'Estat, però existia. Fou, a més, un producte burges com a «Estat-nació», tot i que les seves arrels i exigències arrenquin de l'home com a *animal que parla*. Després s'ha escrit abundantment sobre el fenomen nacional, el qual dona peu a la formació de l'escola nacional —francesa, espanyola...—, sempre encadenada a l'Estat, la qual cosa ens aconsellaria denominar-la, amb major propietat, *escola estatal*.

El que sí resulta del tot impossible és que existeixi la nació en la seva puritat. El poder estatal la macula sempre, tant si es representa com l'Estat d'una nació —de la castellana, posem per cas— com si resulta ser l'Estat contra altres nacions —la basca o la catalana per exemple—. No esdevé possible en el pla dels fets distanciar el fet nacional i el domini polític. Això complica la tasca educadora en la mesura que aquesta tasca hauria d'estar al servei de la nació i no de l'Estat. No ha resultat fàcil històricament la superposició «un Estat, una Nació». L'Estat s'ha ocupat de la dominació prescindint del fet nacional. Això ho ha facilitat, a més, el fet que les nacions siguin fenòmens històrics, alterables i transitoris en lloc de ser realitats eternes. La consciència nacional de caràcter polític —nació espanyola suposem— és cosa distinta de la consciència nacional de caràcter cultural —nació basca, per exemple—. Nació estatal i nació cultural no coincideixen tot i que històricament es constata que l'una demana l'altra.

Quan la nació cultural no disposa d'aparells estatals propis tendeix a servir-se de les estructures d'altres forces socials, tant si es tracta de l'església, com d'un partit, d'un sindicat o de la literatura. Així, Polònia des de la seva tercera divisió el 1795 fins al restabliment de l'Estat polac el 1919 va viure sota

el domini polític rus, prussià i austríac; l'Església i la literatura van ser els substituïts dels aparells estatals propis. En aquest sentit pot sostenir-se que la nació cultural posseeix ja caràcter polític. Els suïssos-alemanys, els austríacs els sud-tirolesos i els luxemburguesos no pertanyen actualment a la nació cultural alemanya, tal com succeeix amb els britànics, els nord-americans, els canadencs i els australians respecte a la nació cultural anglesa. Davant d'aquestes perspectives ¿què pot ser una educació nacional o una escola nacional?, ¿no són sovint ideologies de domini d'un Estat?

El pensament marxista a l'entorn de l'anàlisi del fenomen de Nació apareix insegur. Lenin tan aviat denuncia amb violència les reivindicacions nacionalistes com aprova el dret de les nacions a disposar de si mateixes. Tals contradiccions provenen dels mateixos escrits de Marx, per a qui totes les formes polítiques queden abocades a la desaparició alhora que són moments inevitables del desenvolupament històric. ¿Com s'articula la lluita de classes i les lluites nacionals?; Lenin va negar-se rotundament a que els obrers jueus disposessin d'una organització pròpia. Stalin va aprofitar la imprecisió de l'estudi marxista sobre el tema per gaudir d'un ampli marge de maniobra política que tant li va permetre acusar individus i pobles de *cosmopolitisme* com de *nacionalisme burgès*.

Com deia abans, *el social* es desplega, fenomènicament, en el *social privat* i el *social públic*. La família és un col·lectiu que tipifica el primer àmbit. El *social públic* es fracciona, al seu torn, en el *social públic no-polític* i el *social públic polític*. Si la nació pogués existir sola, sociohistòricament encarnaria de manera privilegiada la primera figuració del *social públic*. L'Estat, com a institució absolutament política, personalitza *el social públic polític*. La impossibilitat fàctica de produir-se la nació al marge de la grapa estatal dificulta extraordinàriament la conceptualització del *factum* nacional. Cada Estat —o poder incondicional de decisió sobre la conducta ciutadana— tendeix a assimilar-se una nació fins a tal extrem que l'òptim polític seria una sola nació en cada Estat. L'*Escola Nacional Espanyola* seria, d'aquesta fàisó, l'*analogon* de l'«Estat-nació» espanyol. Podem preguntar-nos fins a quin punt, en els llenguatges col·loquials, els adjectius *espanyol* i *espanyola* no estan ocupant el lloc dels vocables *castellà* i *castellana*. L'Estat Espanyol ha estat propens a privilegiar tan exageradament la nació castellana que ha acabat convertint-la en l'única nació d'Espanya. Coses semblants han ocorregut a França. L'*escola nacional francesa* ha oblidat els bretons, els bascos, els catalans, els corsos, els alemanys i les cultures de la llengua d'Oc.

Diversos fets no faciliten la superposició d'«un Estat, una Nació». Així tenim que Suïssa és un Estat, però conté quatre nacions. Bèlgica és un Estat i dues nacions. No existeix, per exemple, una llengua suïssa ni un idioma belga. Els armenis són una nació sense Estat. Els kurds, com ja he assenya-

lat abans, constitueixen una nació escampada entre els Estats de Turquia, Iran, Irak i Síria. Els jueus són nació, però han estat mancats d'Estat propi des de l'any 70 —segle I— fins al 14 de maig del 1948. El Senegal o Tanzània són Estats, però són nacions?. Pregunta: on és la nació mexicana?; ningú no dubta pas que sigui un Estat. Els problemes, i alhora l'amenaça, de la denominada escola nacional són evidents. Els pedagogs polítics de totes les tendències han desnaturalitzat una possible escola nacional —o unes lloables escoles nacionals en l'estructura d'un mateix Estat— en profit del poder de l'Estat. Han convertit la nació en ideologia de domini i puixança política.

Aproximem-nos al que podria ser el concepte de nació desconfrontat de la idea d'Estat. Això permet una noció distinta d'*escola nacional*, tot i que de fet aquesta noció serà irremeiablement utòpica. La nació, nua de política, és una entitat social pública no-estatal consistent a *saber-se* —consciència—, un grup, comunitat d'història econòmica, social i política, comunitat cultural històrica —de llengua, de religió, d'art...— i comunitat d'interessos socials i econòmics presents. A més d'aquest *saber-se*, la nació és un *voler-se* —llibertat— com a unitat del passat —tradicció— i del projecte —ideal— que té de si mateixa, projecte col·lectiu i obert a la resta de nacions. Dos elements, doncs, conformen l'essència del «nacional»: la *consciència* del que s'és i s'ha estat col·lectivament i la *voluntat* que ho accepta i decideix prosseguir amb algun disseny de futur. Es comprèn bonament que la nació és un col·lectiu històric que pot existir i desaparèixer per tornar altra vegada o bé per extingir-se definitivament; tot depèn de la consciència i la voluntat col·lectives. La llibertat —consciència que decideix— no pot faltar; ens trobem amb els mateixos factors constituents del grup primitiu o horda, allí en estat incipient i aquí en la seva saturació. La llengua estableix el grup i el sustenta. La llibertat tan sols s'omple amb una altra llibertat; la llibertat fundadora de la nació actua des d'aquestes elementalitats proporcionades per la fenomenologia.

Des de la forma degradada de nació —l'«Estat-nació»—, existeix una extensa literatura que defensa l'acció educativa, especialment en la direcció de donar raó a l'Estat quan usurpa ideològicament un fet nacional al qual modela seguint els seus interessos de jou i omnipotència. Tots els ministeris d'educació fabriquen incessantment aquesta retòrica. Les nenes i els nens francesos acaben creient que existeix una nació francesa que abraça l'hexàgon sencer i, en altres èpoques, també les colònies. Jules Ferry —1832-1893— ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, va reformar l'ensenyança pública, que fou descaradament i exclusivament estatal, introduint-hi la laïcitat, la gratuïtat i l'obligatorietat de l'escola primària. Jules Ferry pot ésser considerat com un prototipus del fabricant d'ideologies —els seus discursos en aquest sentit són notables— per tal de legitimar la seva escola laica, o

escola nacional francesa, que havia d'inculcar la moral —són paraules seves— de l'Estat francès, moral que assegurava la permanència dels aparells estatals. El fet d'haver combatut els poders eclesiàstics semifeadals no resta res ni a la seva concepció d'«Estat-Nació» ni al sotmetiment de la institució docent al *Leviathan*, sota pretext de laïcitat, la qual no era més que la ideologia defensora d'aquell Estat històric al qual ell servia. Allò no era educació nacional, sinó únicament educació estatal.

El mateix Rousseau va redactar una obra, el 1772, en la qual intercedeix per una *educació nacional*; es tracta de *Consideracions sobre el govern de Polònia*. En ella sosté, tal como ho fa Plató a la *República*, que només les institucions nacionals formen el geni, el caràcter, els gustos i àdhuc la moral de la gent. Creu que la unitat i la força de Polònia depenen d'una educació pública controlada per magistrats de rang elevat. Altra vegada el pervers «Estat-nació».

No interessien per a la qüestió educacional els possibles usos semàntics que els polítics puguin fer del mot «nació». En conseqüència, continuo dissortat al marge.

Catalunya és una identitat col·lectiva —a part hi ha la identitat de cadascú—. Aquesta identitat grupal no constitueix un *factum*, una dada, un «positum», quelcom conclús, sinó que és un *fieri*, un procés, una realitat oberta. Catalunya no és només allò que ha estat més el seu present; Catalunya, arrencant del seu pretèrit i de la seva actualitat, roman en una perpètua indagació. Els catalans ens hem donat imatges de la nostra col·lectivitat, continuem proporcionant-nos-les i no hi pot haver clausura en aquest facilitar-nos representacions de la nostra facticitat. La substància del fet català és, en conseqüència, canviant. Inquirir sobre la nació catalana, o sobre la identitat que els catalans posseïm de nosaltres mateixos, és preguntar-se per les imatges mòbils amb les quals procurem intel·ligir els pensaments, els volers, els sentiments i les activitats del poble català.

Analitzant les referències internes i externes de la cultura catalana, o particular hermenèutica sobre el món, podem, els catalans, començar a conèixer-nos com a nació, és a dir, com a història i com a projecte distints i propis. Catalunya és nació si arriba a autoidentificar-se dins del context de les cultures i subcultures contemporànies.

La indagació al voltant de l'actual identitat catalana és inseparable de la recerca d'una orientació pràctica de l'existència col·lectiva dels catalans, existència que és un procés la direcció del qual resulta problemàtica a causa de les difícils condicions actuals de la civilització. Hi ha hagut èpoques en què la nostra identitat oferia menys dificultats. Ara és distint. En la mesura en què puguem optar entre diversos comportaments nacionals i en la mesura, igualment, en què ens sigui imprescindible triar entre distintes imatges possibilitadores de la nostra identitat nacional, se'ns planteja la qüestió de donar-

nos raons per a preferir aquest i no pas l'altre comportament i per a triar aquesta i no aquella altra imatge. El tema de la identitat nacional catalana, pel fet de tractar-se d'un tema obert, se'ns està mudant en assumpte ètic. I a Catalunya, educar suposa haver pres, com a mínim, consciència d'una peripècia tan greu.

Insisteixo que aquest negoci de la nació catalana està claupassat per la moral, ja que es tracta d'evitar obertament que l'elecció del nostre futur nacional —no predico d'Estat— acabi en heteronomia i que siguin uns altres —Castella, per exemple, el govern central o bé l'autonòmic, els partits polítics...— els que a la llarga ens fabriquin la nació. La identitat catalana és una història; ara bé, és moralment intolerable que uns altres ens assignin el paper d'instruments dins del seu disseny de característiques imperialistes. Moralment som una identitat oberta; immoralment som una identitat dominada. Des de la perspectiva ètica, la nació catalana, per molt inconclusa que estigui, s'inicia en el «Non serviam», en el «No em sotmeto». No perdem de vista que els dominats no tenen història. Mentre concretem, per aquests anys, què és la nació catalana, cal que continuem educant, però ja tenim alguna cosa segura. Ni Madrid —com a perspectiva estatal— ni els polítics no tenen el dret de definir la nació catalana. «Non serviam». La identitat nacional, malgrat tot, no és aïllament, sinó resultat de negociació i de diàleg. Només així pot, la nació, orientar-se en la seva construcció sempre inacabada. Som història sedimentada i alhora interacció amb altres instàncies, treball que ens ajuda a triar el nostre avenir. La negociació, això no obstant, no ha de quedar distorsionada pel poder. Aquest té el malcostum d'inocular-nos —a través per exemple de la televisió de Madrid i de certs diaris amb mires centralistes— imatges estranyes, falses, que ens desidentifiquen i ens produeixen una coherència col·lectiva buida, o sigui, nacionalment estrangera. La situació esdevé macabra quan, tan tranquils, ens reconeixem col·lectivament en l'esmentada deformació. Als catalans, o actuals habitants de Catalunya, ens pertoca fabricar el nostre relat nacional, recordant el passat i imaginant el futur amb ulls sempre fits en allò desitjable, fita que regularà el relat al·ludit, amb la qual cosa, com deia, s'introdueix l'ètica.

Els catalans patim falliments i obllits en les nostres imatges identificadores, i sense elles no podem narrar-nos de nou ni el pretèrit ni el present, ni encara menys fabricar-nos la nació com quelcom amb significat propi i a més a més regulatiu del comportament educador. Tal volta sigui indispensable recomençar la narració de la nostra identitat entenent-la com a «memoria passionis» o record de la llarga dominació dolorosa. Però aquesta memòria anirà empesa i incitada per la imaginació o projecte nacional ètic.

El punt més tràgic del tema *educació i nació a Catalunya*, com ja podem ara sospitar, està en el fet que no és possible educar catalanament si no dis-

posem d'un esboç de nació catalana mínimament volgut —i no solament acceptat— per la ciutadania. Es fals, per altra banda, imaginar-se que del diàleg entre els ciutadans de Catalunya —quin territori i quins individus abasta, per altra part, aquest referent?— en brollarà una orientació nacional entusiasmant. L'esmentat diàleg social no funciona espontàniament, ans, ben al contrari, és dirigit i violentat per forces interessades, la principal de les quals és l'Estat centralista d'Espanya.

Quants projectes de nació circulen avui dia per aquest país nostre, força dissortat?, ¿múltiples educacions catalanes, conseqüentment?, ¿quina prevaldrà dintre d'uns anys?, ¿potser ja només restarà la nació castellana, que anomenaran espanyola sense que ningú en protesti ja?

L'educació a Catalunya és adversa, amarga, dolorosa, dramàtica, penosa i àdhuc funesta, considerada des de la perspectiva de la nació. Malgrat tot, no se m'acut res més, per acabar, que, *si ita diis placuit*, que si els fets són definitivament hostils, doncs esperarem contra tota esperança, *in spe contra spem*, lluitant a fi que un diàleg social entre els ciutadans de Catalunya proporcioni un perfil de nació catalana que permeti educar adequadament el nostre poble. *Ab imo pectore sic precor*, que deien els romans.